

Is het christendom platonisme voor het volk?

Emanuel Rutten

Plato vergelijkt in zijn dialoog *De Staat* ons dagelijkse bestaan met gevangenen die vanaf hun geboorte zijn vastgeketend in een grot en de schaduwbeelden op de rotswand tegenover hen beschouwen als de werkelijkheid. Wanneer een gevangene wordt losgemaakt om het vuur achter hem en het zonlicht buiten de grot te aanschouwen, kan deze aanvankelijk niet geloven dat hij in aanraking is gekomen met de werkelijke werkelijkheid. Deze beroemde vergelijking grijpt Hans Achterhuis in zijn artikel *Met het echte leven heeft de filosofie niet veel op* aan om te beweren dat Plato het alledaagse leven als inferieur beschouwt, als iets dat wij geestelijk moeten overstijgen. Hij geeft aan dat Plato niet de ons omringende materiële leefwereld, maar het contemplatieve leven van de geest als de enige echte werkelijkheid ziet. Volgens Plato is onze zintuiglijke ervaringswereld slechts schijn. Wij moeten ons al denkend bevrijden uit dit schimmenrijk, uit de materie die ons gevangen houdt, uit ons lichaam dat een kerker is voor onze geest, om de ware werkelijkheid, het echte leven van de geest, te ontdekken. Achterhuis beweert verder dat in navolging van Plato, niet alleen de filosofie, maar ook het christendom weinig op heeft met het dagelijkse leven. Net als Plato zou ook het christendom ons materiële bestaan beschouwen als een kerker, als iets radicaal afkeurenswaardigs. ‘Nietzsche had gelijk toen hij het christendom als platonisme voor het volk omschreef’, aldus Achterhuis in zijn artikel. Nu is het nog maar de vraag of Plato het dagelijkse aardse materiële leven waarin wij ons met onze zintuigen moeten oriënteren zo enorm laag aanslaat. Maar zelfs als dit het geval is, dan nog is het christendom Plato hierin zeker niet gevuld, zoals ik hieronder zal betogen.

Het christendom dat spreekt uit de aan ons overgeleverde Bijbelse teksten heeft de mens altijd willen benaderen als een volheid en eenheid van meerdere onderling gelijkwaardige aspecten. Een lagere waardering van het menselijk handelen ten opzichte van het menselijk denken of van het lichaam ten opzichte van de geest is haar dan ook vreemd. De door Plato geponeerde dualistische tegenstelling tussen het lagere stoffelijke en het hogere geestelijke is daarom niet

kenmerkend voor het christendom. *Zij* waakt er juist voor om, zoals Plato deed, één bepaald aspect van de menselijke conditie, namelijk het denken, te verzelfstandigen, te idealiseren en vervolgens als het enige ware en absoluut werkelijke te verabsoluteren. *De hele mens* staat in het christendom centraal, niet alleen zoals bij Plato zijn geestelijke dimensie.

Daarnaast is het zoals gezegd zeker niet zo dat het christendom de ons omringende materiële wereld als inferieure schijn afwijst. In Genesis affirmeert God het goede van de hele kosmos, van het geestelijke *en van het materiële*. Ook de materie is immers voortgekomen uit dezelfde oorsprong als waaruit ons denken voortkwam. Het christendom wijst dus geen gebieden van het zijsgeheel af als onecht en minderwaardig. Wat afgewezen wordt is het niet gericht zijn op het goddelijke, en dit staat los van het onderscheid tussen geest en materie. Wij kunnen ons immers zowel vanuit ons denken als vanuit onze zinnelijkheid op God richten of ons van God afwenden. Wanneer in de Bijbel de mens aangespoord wordt om niet gelijkvormig aan deze wereld te worden, dan wordt met ‘wereld’ een leven bedoeld waarin God geen plaats heeft. ‘Werelds’ verwijst naar een goddeloze levenshouding en niet naar een bepaald domein binnen de kosmos, zoals dat van de stoffelijkheid en de zintuiglijkheid. Voor het christendom zijn lichamelijkheid, zinnelijkheid en de hartstochten niet minder waardevol dan het denken. Een zich terugtrekken uit de wereld van materie en zintuiglijkheid, zoals Plato zou voorstaan, heeft met het christendom dan ook niets te maken. *Zij* bepleit geen ‘uitgaan uit deze wereld’.

Het christendom kent dus, in tegenstelling tot Plato, ook een belangrijke intrinsieke waarde toe aan de vergankelijke voorwerpen in de ons omringende materiële wereld. *Zij* vlucht niet voor de zinnelijke kant van het leven, zij wil het stoffelijke niet verzaken. Dit is ook de reden waarom het verhaal over de kruisdood van Jezus van Nazareth zo verschilt van het verhaal van de executie van Socrates in Plato’s *Phaedo*, zoals de filosoof Charles Taylor in zijn boek *Bronnen van het zelf* zo treffend toelicht. Socrates meent dat hij helemaal niets van waarde verliest, dat hij juist een groot goed verwerft. Hij lijkt zelfs te willen zeggen dat het leven een ziekte is waarvoor de dood het medicijn is. Socrates is dan ook volstrekt onaangedaan. Jezus staat in de tuin van Gethsemane echter doodsangsten uit en wordt aan het kruis tot wanhoop gedreven, wanneer hij radeloos uitschreewt: “Mijn God, mijn god, waarom hebt Gij mij verlaten?”. Het verschil volgens Taylor is dat wat opgegeven wordt, het aardse leven, in het verhaal van de executie van Socrates geen deel uitmaakt van het goede. Voor de christen is

het aardse leven echter een wezenlijk deel van het goede. Een christen houdt echter van de dingen van de materiële wereld zonder haar hart er volledig in te leggen, dus zonder zichzelf geheel te verliezen in de materiële zinnelijke geneugten van het leven. De liefde voor een materieel vergankelijk object termineert dus nooit in het object zelf. Zij reikt door het object heen naar God. Christenen hebben ook de vergankelijke dingen lief, tot en omwille van God. En niets lijkt van de christelijke liefde voor het aardse te worden uitgesloten, zoals blijkt uit de omgang van Jezus met de ‘hoeren en tollenaars’. Wat zou Plato daarvan gevonden hebben!

Het mag ons daarom niet verbazen dat de christelijke houding ten opzichte van het dagelijkse leven radicaal verschilt van de houding die Achterhuis aan Plato toeschrijft. Als geen ander erkent het christendom juist de waarde van het alledaagse leven. Het christendom wortelt in een levenshouding van goedwillendheid en zorg gericht op echte gewone levens van mensen van vlees en bloed. Juist de christelijke bevestiging van de waarde van het gewone dagelijkse leven is van zeer grote invloed geweest op de maatschappelijke en culturele ontwikkeling van het westen. Zo schrijft Taylor in *De Malaise van de Moderniteit*: “[H]et gevoel dat het leven van productie en reproductie, van werk en gezin, belangrijk voor ons is, heeft [...] een wezenlijke bijdrage geleverd, want het heeft gemaakt dat wij ongekend veel belang zijn gaan hechten aan de productie van een steeds grotere overvloed van levens-voorwaarden en aan de bevrijding van lijden op een steeds grotere schaal”.

Al met al draait het in het christendom dus helemaal niet om het contemplatieve leven van de geest, zoals Achterhuis beweert. Plato mag dan wellicht weinig op hebben met het dagelijkse echte leven, maar het christendom heeft met dit leven juist van alles op. Achterhuis zet in zijn artikel het christendom dan ook ten onrechte neer als een vorm van ascetisch platonisme.